

Марта ГАВРИШКО

МІСЦЕ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ У 1930-ті РОКИ

У статті проаналізовано думки й плани українських націоналістів щодо участі Великої Британії у вирішенні української проблеми, а також висвітлено форми і методи діяльності ОУН на території цієї країни у 1930-х роках.

Ключові слова: Організація українських націоналістів, Є. Коновалець, Є. Ляхович, українське питання, Велика Британія.

З часу проголошення незалежності України дослідники виявляють значний інтерес до українського визвольного руху ХХ ст., зокрема діяльності ОУН, однак досі залишається багато білих плям в її історії. Стосується це і зовнішньополітичної діяльності цієї організації у міжвоєнний період, яка була досить бурхливою, незважаючи на нелегальне становище ОУН. Історики зосереджували увагу передусім на німецькому векторі цієї політики, який розглядали як своєрідний пролог відносин ОУН і Третього Райху під час Другої світової війни. Інші зовнішньополітичні концепції українських націоналістів опрацьовані побіжно.

Чимало фактографічного матеріалу можна почерпнути зі спогадів членів ОУН, які містять неточні й фрагментарні відомості про діяльність Організації на території Великої Британії у 1930-х роках і відзначаються значним суб'єктивізмом¹.

Дослідники описують діяльність ОУН у Великій Британії в контексті аналізу її організаційної структури та функціонування представництв у різних країнах².

¹ *Андрієвський Д.* Міжнародна акція ОУН / Д. Андрієвський // Організація Українських Націоналістів, 1929–1954: зб. статей у 25-ліття ОУН / [обкл. й граф. оформ. Ю. Кульчицького]. – [Париж]: Вид. Першої укр. друк. у Франції, 1955. – С. 141–165; *Бойків О.* Моя співпраця з Полковником / О. Бойків // Життя і смерть полковника Коновальця. – Львів: “Червона калина”, 1993. – С. 104–128; *Бачина-Бачинський Є.* Щоденник з Женеви / Є. Бачина-Бачинський // Життя і смерть полковника Коновальця. – Львів: “Червона калина”, 1993. – С. 129–166; *Ляхович Є.* Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках / Є. Ляхович // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. – С. 907–925; *Стахів В.* Про українську зовнішню політику, ОУН, Карпатську Україну та політичні вбивства Кремля. Збірка вибраних праць / В. Стахів / [упор. О. Панченко]. – Галяч, 2005. – 362 с.; *Селешко М.* У кігтях гестапо / М. Селешко. – Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 1996. – 224 с.

² *Мірчук П.* Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки. – 3-тє вид. доповн. / П. Мірчук. – К.: Українська видавнича спілка, 2007. – 1006 с.; *Кентій А.* Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси / А. Кентій. – К., 2005. – Т. 1: Від Української військової організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. – 330 с.; *Посівнич М.* Военно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках / М. Посівнич. – Львів: Афіша, 2010. – 368 с.; *Ижсоки R.* Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów w Polsce w latach 1929–1939. Geneza. Struktura.

Найгрунтовніше це питання висвітлив Костянтин Зеленко, розглядаючи його як невід'ємну складову англо-українських відносин у ХХ ст.³ Роман Сирота і Сергій Кот у своїх дослідженнях зосередили увагу на ставленні британської громадськості і політикуму до української справи у міжвоєнному двадцятилітті⁴.

Мета цього дослідження – висвітлити ставлення ОУН до Великої Британії в контексті вирішення українського питання, а також з'ясувати методи впливу Організації українських націоналістів на британську політичну і громадську думку у 1930-х роках.

Уже під час свого організаційного становлення ОУН почала формувати осередки у різних європейських країнах. Наприкінці 1929 р. діяло за межами України приблизно 20 відділів, до їхнього складу входило 500 осіб. Зокрема, у Чехословаччині – 250; Франції – 150; Болгарії – 30, Німеччині – 14 членів⁵. У документах ОУН за серпень 1929 р. є відомості про членів організації в різних європейських містах: у Парижі – Б. Антоненко, Гданську – А. Федина, Брюсселі – Д. Андрієвський, Загребі – Г. Калюжний, Люксембургу – О. Твардовський, Парижі – М. Капустянський, Берліні – Р. Ярій і М. Селешко, Подебрадах – М. Сціборський, Празі – О. Бойдуник⁶. Вважали, що є потреба представництва ОУН у таких державах: 1) де проживає велика українська національна община; 2) на території країн, які в майбутньому можуть взяти участь у вирішенні українського питання⁷. Велику Британію важко було зачислити до таких держав, оскільки українців там було мало. А головний критерій для зарахування певних держав до другої групи впливав із резолюції Першого конгресу Організації українських націоналістів, де зазначалось, що союзниками українців мають бути країни, які вороже ставляться до природних ворогів української нації, тобто Польщі і Радянського Союзу, а також підтримують ідею “повноти органічного територіального існування” майбутньої української держави⁸. Велика Британія, як одна із творців Версальської системи, що закріпила поділ українських теренів між Польщею, Румунією, Чехословаччиною і Радянським Союзом, априорі не могла бути потенційним союзником українській визвольній справі у міжвоєнний період. Реальнішими видавалися шанси добитися сприяння від держав ревізіоністського блоку, головними серед яких були Італія і Німеччина. Однак члени Проводу ОУН неодноразово підкреслювали, що усі орієнтації мають

Program. Ideologia / R. Wysocki. – Lublin: Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2003. – 433 s.

³ *Зеленко К.* Великобританія і Україна / К. Зеленко // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. – С. 883–906.

⁴ *Сирота Р.* Британські ліберали, Роберт Вільям Сітон-Вотсон і “Нещаслива нація” (Дослідження з історії проукраїнського руху у Великій Британії в 1919–1939 роках) / Р. Сирота // Вісник Львівського університету. Серія історична / [відп. ред. Р. Сирота]. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 293–366; *Кот С.* Великобританія у дипломатичних планах полковника Євгена Коновальця / С. Кот // Український визвольний рух. – Львів, 2011. – Зб. 16. – С. 208–219.

⁵ *Кентій А.* Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956. Історико-архівні нариси / А. Кентій. – К., 2005. – Т. 1: Від Української військової організації до Організації Українських Націоналістів. 1920–1942. – 330 с.

⁶ Statni ustředni archive v Praze (далі – SUA). – Ruske a ukrajinske emigrantske spolky a organizace v ĀSR (далі – RUESO). – Karton 9. – Inv. Ā. 93. – L. 326.

⁷ SUA. – RUESO. – K. 11. – Inv. Ā. 93. – L. 318.

⁸ Конгрес Українських Націоналістів 1929 р. Документи і матеріали / [упор. В. Муравський]. – Львів, 2006. – С. 299.

бути вкрай обережними, позаяк жодна з європейських держав не виявляє однозначного зацікавлення у створенні Української держави. Є. Онацький зазначав, що слід “провадити далі свою лінію, здобувати друзів і приятелів там, де можемо”⁹. В. Мартинець наголошував: “Ні прихильники Версальської системи, ні противники не лиють воду на наш млин. В’язання чи то з одними чи з другими є для нас крайню небезпечне та вивертає всі наші основи... Тому ми – українці – мусимо собі самі творити позицію у світі, творити її на нашій внутрішній силі, а не на узнаннях Англії, Франції, Америки чи ще когось іншого”¹⁰. Політичний референт ПУН Д. Андрієвський вважав, що треба враховувати міжнародну кон’юнктуру і позиції окремих держав, в тому числі відстежувати їхнє ставлення до української проблеми. Д. Андрієвський стверджував, що Велика Британія домагається послаблення Радянського Союзу та обмеження його впливів у Азії: “Вона мусить змагати до відсунення Росії від Чорного моря, Малої Азії, до позбавлення її економічного і стратегічного запілля, яким є Україна для наступу на Індію та Суез, до випертя її з Кавказу, цього аванпосту проти Азії”¹¹. З огляду на це, вважав член ПУН, Велика Британія є досить привабливим союзником українській справі. Адже підтримує визвольні рухи на Сході Європи, які б привели до появи незалежних морських країн (Латвії, Литви, Естонії, України) з метою обмеження впливу СРСР у регіонах Балтійського і Чорного морів¹². Це об’єднує Велику Британію і Україну, вони можуть бути “природними” союзниками не лише з політичного, а й географічного погляду¹³. Самостійна Україна, на думку Д. Андрієвського, стане запорукою рівноваги сил у трикутнику Україна–Японія–Англія¹⁴.

Думки політичного референта ОУН лягли в основу спеціальних тез “Україна і Англія”, розроблених Проводом, в яких наведено аргументи на користь можливої співпраці обох країн. У тезах зокрема зазначено, що особливе географічне становище майбутньої незалежної України дозволяє їй бути ключовою частиною так званих європейського (Україна–Німеччина–Італія) і азійського (Україна–Японія–Англія) трикутників, які ділитимуть сфери впливу на континенті і забезпечуватимуть рівновагу сил у всьому Старому світі. Тому “стан посідання Англії в Європі й Азії зводить Україну й Англію до основного, постійного, взаємного й далекоюсяглого співвідношення”¹⁵.

На початку 1930-х років ОУН ще не була потужною масовою організацією і не володіла достатнім авторитетом не лише у краю, а й за кордоном. Це усвідомлювало керівництво Організації, наголошуючи, що тільки зміцнивши власні позиції, з’явиться можливість вести активну міжнародну діяльність. Більшість публічних зовнішньополітичних акцій ОУН на початку 1930-х років організовувала спільно з представниками інших українських політичних партій із Західної України та з-за

⁹ Онацький Є. На міжнародні теми / Є. Онацький // Розбудова Нації. – 1930. – Листопад–грудень. – Ч. 11–12. – С. 320.

¹⁰ SUA. – RUESO. – К. 9. – Inv. č. 93. – Л. 33.

¹¹ Андрієвський Д. Українська справа на міжнародній шахівниці / Д. Андрієвський // Розбудова Нації. – 1931. – Листопад–грудень. – Ч. 11–12. – С. 258.

¹² Там само.

¹³ SUA. – RUESO. – К. 13. Inv. č. 93. – Л. 33.

¹⁴ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВ України). – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 49.

¹⁵ ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 49.

кордону. В цьому контексті варто розглядати і спроби проникнення членів ОУН до різних емігрантських об'єднань українців у європейських країнах. Д. Андрієвський, зокрема, був генеральним секретарем Європейського об'єднання українських організацій на чужині, що діяло у Брюсселі, головний контролер ОУН Я. Моралевич став членом контактного і Центрального виконавчого комітетів представників українських емігрантських організацій у Чехословаччині¹⁶.

Першою спробою вплинути на думку британської і міжнародної громадськості була участь ОУН у протестаційній акції проти польського терору у Галичині в 1930 р. У меморандумах, зверненнях, відозвах до Ліги Націй, урядів різних країн, міжнародних організацій та окремих політичних діячів провідники Організації українських націоналістів просили втрутитись у ситуацію, що склалася в результаті грубого порушення Річчю Посполитою міжнародних зобов'язань щодо української національної меншини. ОУН надіслала лист і секретареві закордонних справ у британському уряді Рамзея Макдональда Артуру Гендерсону з проханням прискорити розгляд справи пацифікації у Лізі Націй¹⁷.

Також ОУН у Великій Британії налагодила контакти з ліберальними британськими політичними та громадськими діячами за допомогою і посередництвом впливових українських політиків із Галичини, які представляли українську національну меншину Польщі на міжнародній арені. Є. Коновалець та Є. Онацький листувалися, наприклад, з відомою громадсько-політичною діячкою, депутатом Сейму, журналісткою, головою “Союзу Українок” Міленою Рудницькою. У листі до Є. Онацького від 3 червня 1931 р. вона ділилась враженнями про зустрічі з англійськими політиками і журналістами, зокрема з місс Будман – секретарем Унії демократичного контролю, що в січні 1931 р. організувала петицію на захист українського населення, яку підписали 65 депутатів британського парламенту, окремими представниками Ліберальної та Лейбористської партій. Також повідомляла про виголошені нею доповіді на українську тематику в Палаті Громад та Інституті Закордонних справ Великої Британії¹⁸.

М. Рудницька дала зокрема інтерв'ю “Manchester Guardian”. Саме журналіст цього часопису Ф. А. Войгт описав жахіття пацифікації після свого візиту восени 1930 р. в Галичину, що й сколихнуло ліберальну громадськість Великої Британії на початку 1931 р. Згодом потрібні дані для своїх публікацій Войгт черпав із повідомлень ОУН, які вона ретельно і систематично готувала. Посередницьку роль у процесі передавання інформації відіграла впливова членкиня Лейбористської партії Мері Шіпшенкс, а саме М. Рудницька була її приятелькою по Лізі жінок за мир і свободу. Відповідальним за зв'язки з М. Шіпшенкс в ОУН був Макар Кушнір, очевидно, завдяки доброму знанню англійської мови. Наприкінці 1931 – на початку 1932 р. М. Шіпшенкс надіслала М. Кушніру кілька листів, у яких повідомляла, що працює над перекладом надісланих їй ОУН матеріалів і просила зібрати додаткові відомості для Ф. А. Войгта. Адресантка також писала про переклад на англійську мову матеріалів для міністра закордонних справ Великої Британії Джона Саймона про справу крайового члена ОУН Юрія Дацишина і тортурованих в'язнів у Польщі.

¹⁶ Кентій А. Збройний чин українських націоналістів. 1920–1956... – С. 102.

¹⁷ Андрієвський Д. Міжнародна акція ОУН... – С. 147.

¹⁸ SUA. – RUESO. – К. 11. – Inv. č. 93. – L. 42.

Відповідний меморіал готували для англійського уряду з проханням втрутитися у ситуацію, що склалася¹⁹.

Контактував із М. Шіпшенкс за особливим дорученням Є. Коновальця і його особистий секретар Олекса Бойків, який спілкувався з нею німецькою мовою. Під час особистих зустрічей, як згадував О. Бойків, Шіпшенкс цікавилася історією українського народу, розпитувала “які права мали українці в Австро-Угорській монархії, і чи Польща прибільшила, а чи применшила ті права”²⁰.

Зібравши та опрацювавши інформацію про становище українців у Польщі, М. Шіпшенкс ініціювала петиції до Ліги Націй за посередництвом різних міжнародних інституцій, також організовано публічні дебати на українську тематику за участю політиків, журналістів і громадських діячів різних країн. Після одного з таких обговорень 20 січня 1931 р. у Женеві в будинку Жіночого Союзу за присутності 80 осіб, де М. Шіпшенкс виступила із доповіддю, Є. Коновалець влаштував спеціальний прийом для неї та інших учасників заходу²¹.

Незважаючи на те, що представник Великої Британії – міністр закордонних справ Артур Гендерсон, входив до так званого Комітету Трьох, створеного у січні 1931 р. для розгляду петиції 65 депутатів парламенту Великої Британії щодо порушення прав українців у Польщі, рішення Ліги Націй у справі пацифікації не принесло бажаного результату. Однак заходи ОУН спільно з іншими українськими політичними силами засвідчили, що українці готові відстоювати свої права і нагадувати міжнародній громадськості про актуальність української проблеми. На жаль, тривкого порозуміння і координації дій між різними українськими політичними таборами у міжвоєнний час не було. У Лондоні в 1931 р. засноване американцем українського походження Яковом Макогоном Українське інформаційне бюро, директором якого став журналіст, син сенаторки від УНДО Володимир Кисілевський. Воно видало брошуру М. Шіпшенкс про масові переслідування українців у Галичині, працю канадського українця Василя Кушніра, автором передмов до яких став британський депутат від Лейбористської партії Сесіл Лестрейндж Мелоун. Українське інформаційне бюро почало видавати свій бюлетень²². Є. Коновалець, оцінюючи цю роботу, в листі до В. Мартинця від 1 грудня 1931 р. писав, що, на відміну від Я. Макогона, ОУН не має ні відповідних коштів, ні кадрів, аби нав’язувати контакти з англійськими чиновниками. Натомість Я. Макогон великою мірою завдяки американському громадянству, статкам і впливовій дружині Сузанні з роду Фаллонів мав “плечі” в різних англійських і американських колах²³. Голова ПУН хоча й не довіряв Я. Макогону, але наголошував на необхідності співпраці з ним задля досягнення успіху у спільній справі.

Інші діячі ОУН теж висловили застереження щодо особи Я. Макогона. Провід вважав, що треба з’ясувати “хто за ним стоїть”, вказували на відсутність “громадянської бази” його діяльності та непевність, чи він не згорне свою акцію у найближчому часі. У зв’язку з цим Є. Онацькому та Д. Андрієвському доручили провести переговори з Я. Макогоном. В результаті останній погодився узгоджувати свої кроки з усіма іншими українськими емігрантськими центрами, які підтримували

¹⁹ SUA. – RUESO. – К. 12. – Inv. č. 93. – L. 20.

²⁰ *Бойків О.* Моя співпраця з Полковником... – С. 123.

²¹ *Бачина-Бачинський Є.* Щоденник з Женеві... – С. 138.

²² *Сирота Р.* Британські ліберали, Роберт Вільям Сітон-Вотсон і “Нещаслива нація”... – С. 311.

²³ SUA. – RUESO. – К. 11. – Inv. č. 93. – L. 54.

ідею соборності України та визнав рівноправність свого Бюро із ними²⁴. Однак невдовзі Я. Макогон порушив домовленість, опублікувавши комунікат про відкриття Українського інформаційного бюро у Женеві в 1931 р., яке було під контролем ОУН, а Я. Макогон наголошував, що воно є філіалом Бюро у Лондоні. Це викликало обурення в середовищі ОУН. У листі до редакції часопису “Україна” (Чикаго) від 7 жовтня 1931 р. Є. Онацький висловлював сумніви у тому, що українська справа є для Я. Макогона “частиною душі і тіла”, оскільки у приватній розмові з ним той нібито наголосив, що в разі, якщо за кілька років його праця не дасть результату, то він її покине²⁵. М. Кушнір називав Я. Макогона авантюристом і таємним агентом американської державної розвідки²⁶.

Крім того, в ОУН підозрювали, що саме Я. Макогон у 1932 р. профінансував видання книги “Будують чи руйнують” невідомого автора на псевдо М. Петришин (ймовірно, Микола Троцький) з критикою діяльності ОУН²⁷. Як згадував один із секретарів Є. Коновальця Михайло Селешко, Я. Макогон був вороже налаштований як до ОУН, так і до голови Проводу²⁸. Про наклепи Я. Макогона стосовно українських націоналістів та окремих діячів ОУН повідомляв і часопис “Розбудова Нації”²⁹. В ньому також друкували матеріали про “замовні” статті в чернівецькій газеті “Час” за серпень 1933 р., в яких Я. Макогона та його дружину називали єдиними, хто успішно пропагує українську справу на міжнародній арені з побажаннями на його адресу: “Більше скромности і менше крику!”³⁰

Своєрідна боротьба між ОУН та Я. Макогоном за впливи на британську громадську думку не сприяла налагодженню тривалої та ефективної праці на ниві пропаганди української справи у Великій Британії. Тому протягом 1930-х років ОУН діяла більшою мірою самостійно.

ОУН не мала зв’язків із впливовими британськими політиками, науковцями і журналістами. Тому невдовзі в Організації постало питання про делегування у Велику Британію свого повноважного представника, який мав виправити цю ситуацію. На нашу думку, до цього спонукали ряд чинників: по-перше, розчарування в ефективності Ліги Націй щодо вирішення міжнаціональних суперечок, зокрема українського питання; по-друге, проукраїнські настрої серед ліберальної британської громадськості, що засвідчила справа пацифікації, а також серія британських пресових публікацій про голодомор у Радянській Україні; по-третє, тогочасна міжнародна кон’юнктура. Йдеться передусім про зміцнення і поширення ревізіоністських настроїв у Європі та прихід до влади у Німеччині у 1933 р. націонал-соціалістів. Зовнішньополітична програма нацистів свідчила про те, що у найближчому майбутньому відбудуться зміни у Європі, а з вибухом нової війни в ОУН пов’язували й активізацію української національної справи та утворення самостійної держави. Тому на порядку денному зовнішньополітичної діяльності

²⁴ SUA. – RUESO. – К. 11. – Inv. č. 93. – L. 92.

²⁵ SUA. – RUESO. – К. 11. – Inv. č. 93. – L. 98.

²⁶ *Бачина-Бачинський Є.* Щоденник з Женеві... – С. 144.

²⁷ SUA. – RUESO. – К. 12. – Inv. č. 93. – L. 20.

²⁸ *Селешко М.* У кігтях гестапо... – С. 158.

²⁹ Про це й те // *Розбудова Нації.* – 1933. – Ч. 7–8. – Липень–серпень. – С. 199.

³⁰ Про банкрутів, їх минуле й сучасне // *Розбудова Нації.* – 1933. – Ч. 8–9. – Вересень–жовтень. – С. 249–250.

ОУН постали питання пошуку потенційних союзників і активізації заходів із пропаганди української справи за кордоном.

Вперше ідею делегування члена націоналістичної Організації Державного Визволення України, заснованої у США в 1931 р., Євгена Ляховича (“Окей”) до Лондона голова Проводу ОУН озвучив своїм соратникам під час зустрічі у Женеві в 1932 р.³¹. Це рішення було остаточно прийняте навесні 1933 р. У листі Є. Ляховича до голови ПУН від 30 травня 1933 р. адресант дякує за висловлену довіру: “Щодо моєї поїздки до Лондону, то вона дуже мені по душі”³². У зв’язку з цим на прохання Є. Коновальця Є. Онацький написав для Є. Ляховича кілька рекомендаційних листів, які той мав вручити референтові пропаганди у німецькому посольстві в Лондоні Віллісу, а також колишньому членові Лейбористської партії, а на той час голові Британського союзу фашистів, Освальду Мослі³³. Цілком можливо, що Є. Онацький дав “Окею” і контакти окремих британських журналістів, з якими сам підтримував зв’язки. До речі, протягом 1933 р. він зустрічався з кореспондентами “Дейлі Телеграф” та “Дейлі Геральд”³⁴.

Планували, що Є. Ляхович поїде в Лондон у серпні, однак організаційні справи його затримали. Влітку 1933 р. за дорученням голови ПУН він мав зустріч із митрополитом Андреем Шептицьким та іншими галицькими політиками. Тому прибув до столиці Великої Британії на початку листопада 1933 р.³⁵. Однак керівництво ОУН подбало про те, аби британський політиком познайомився з Є. Ляховичем ще до його офіційного прибуття в Лондон. Зокрема за дорученням Є. Коновальця саме підпис Є. Ляховича, а не Д. Андрієвського як члена Європейського об’єднання українських організацій на чужині стояв під текстом листа цієї організації до Ліги Націй з проханням допомогти голодуючим українцям СРСР³⁶.

Очевидно, керівництво ОУН частково реалізувало задум, оскільки на початку грудня 1933 р. Є. Ляхович отримав запрошення відвідати Форин Оффіс. Дізнавшись про це, Є. Коновалець викликав його у Париж, аби дати інструкції для переговорів³⁷.

17 лютого 1934 р. Є. Ляховича прийняв голова Північного департаменту у Міністерстві закордонних справ Великої Британії Лоренс Колльєр. Вони обговорювали такі проблеми: голодомор у Радянській Україні, ставлення англійської суспільності до українського визвольного руху загалом та до акції ОУН зокрема. Зі звіту Є. Ляховича голові ПУН дізнаємося: Л. Колльєр зазначав, що Велика Британія не може втрутитися у ситуацію навколо голодомору в УРСР, бо британський уряд перебуває у приязних дипломатичних стосунках із Радянським Союзом³⁸. На останок зустрічі він пообіцяв регулярно аналізувати меморандуми Є. Ляховича, які б віддзеркалювали

³¹ Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки... – С. 494.

³² Онацький Є. У вічному місті – III. Записки українського журналіста / Є. Онацький. – Торонто: Вид-во “Новий шлях”, 1985. – Т. 3: 1933 рік. – С. 256.

³³ Там само. – С. 306.

³⁴ Там само. – С. 444, 445.

³⁵ Онацький Є. У вічному місті – III. Записки українського журналіста. – Т. 3. – С. 449.

³⁶ Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів / [редкол.: В. Верига та ін.; упор. Ю. Чеченко, наук. ред. Н. Миронець]. – К.: Вид-во Олени Теліги, 2007. – Т. 2. – Ч. 2. Листування Є. Коновальця з Д. Андрієвським – С. 382.

³⁷ Онацький Є. У вічному місті – III. Записки українського журналіста. – Т. 3. – С. 457.

³⁸ Онацький Є. У вічному місті – IV. Записки українського журналіста / Є. Онацький. – Торонто: Вид-во “Новий шлях”, 1989. – Т. 4: 1934 рік. – С. 457.

позицію ОУН в українському питанні³⁹. У своїх спогадах Є. Ляхович писав, що, перебуваючи у столиці Великої Британії, Д. Андрієвський теж особисто познайомився з Л. Колльєром і вручив йому меморандум французькою мовою⁴⁰. Можливо, це сталося на початку вересня 1934 р., бо у листі до Є. Онацького від 7 вересня Д. Андрієвський писав, що був у Лондоні на з'їзді Міжнародної студентської організації, де взяв участь у публічних дебатах на тему націоналізму⁴¹.

Налагоджуючи контакти з урядовими чинниками Великої Британії, Є. Ляхович також мав на меті познайомитися із впливовими громадськими, політичними, культурними діячами цієї країни, які цікавилися українською справою. Авторитетним серед них був історик-славіст, викладач Школи слов'янських і східноєвропейських студій Лондонського університету Роберт Вільям Сітон-Вотсон. Він був засновником журналу "Нова Європа", а також об'єднав групу британських лібералів, які цікавилися центрально- та східноєвропейськими справами, зокрема українською. Сітон-Вотсон став одним з ініціаторів подання 5 жовтня 1932 р. петиції до Ліги Націй від британських політиків, громадських, наукових і культурних діячів на захист українців. Редагував він часопис "The Slavonic Review", що був єдиним полем бою в інформаційній війні між поляками та українцями за прихильність британської громадської думки⁴².

У березневому числі цього журналу у 1931 р. опубліковано кілька статей про українсько-польські взаємини, автором яких був міністр закордонних справ ЗУНР Василь Панейко⁴³. Останній підтримував дружні взаємини з Є. Коновальцем, тому й вирішив посприяти у налагодженні контактів між Сітон-Вотсоном і Ляховичем. Останній 22 лютого 1934 р., маючи рекомендаційні листи від В. Панейка та австрійського ерцгерцога Вільгельма фон Габсбурга (Василь Вишиваний), зустрічався із Сітон-Вотсоном, який висловив надію на подальші зустрічі із Є. Ляховичем⁴⁴.

20 квітня 1934 р. Є. Ляхович розмовляв із С. Лестрейндж Мелоуном, одним з ініціаторів вищезгаданої петиції. У звіті Є. Коновальцеві про цю розмову секретар ОУН висловив щире здивування і захоплення поінформованістю британського депутата щодо українського питання. С. Лестрейндж Мелоуна цікавили лідери ОУН та можлива зустріч з ними. Наприкінці бесіди британський політик обіцяв запросити Є. Ляховича і представників преси до себе на обід⁴⁵. У листі-відповіді від 24 квітня 1934 р. Є. Коновалець висловлював деякі застереження стосовно такого заходу, аргументуючи тісними контактами С. Лестрейндж Мелоуна з Я. Макогоном та незрозумілим ставленням британця до діяльності ОУН. Ляховичу доручено оцінити доцільність приватної зустрічі Є. Коновальця з цим лейбористом у Лондоні⁴⁶.

Трохи згодом, як писав Є. Ляхович, він отримав від С. Лестрейндж Мелоуна лист, який остаточно розвіяв усі сумніви щодо намірів адресанта. Британський депутат наголошував на тому, що український визвольний рух повинен

³⁹ Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 913.

⁴⁰ Там само. – С. 914.

⁴¹ Онацький Є. У вічному місті – IV. Записки українського журналіста. – Т. 4. – С. 280.

⁴² Сирота Р. Британські ліберали, Роберт Вільям Сітон-Вотсон і "Нещаслива нація"... – С. 302.

⁴³ Там само. – С. 313.

⁴⁴ Онацький Є. У вічному місті – IV. Записки українського журналіста. – Т. 4. – С. 104, 105.

⁴⁵ Там само. – С. 141.

⁴⁶ Там само. – С. 145.

мати підтримку Великобританії, аби не стати зняряддям чужих інтересів. Також висловлено думку, що самостійна Українська держава, приязно налаштована до Великої Британії, усунула б труднощі останньої на Сході Європи⁴⁷. Ймовірно, йдеться про меморандум “Німецько-українські відносини”, складений С. Лестрейндж Мелоуном для Дорадчого комітету з міжнародних питань Лейбористської партії із закликом до уряду активізувати свою політику у Східній Європі з метою обмежити там німецький вплив. Копію цього меморандуму автор передав у Форин Оффіс та Українське бюро, звідки цей документ потрапив до Є. Ляховича⁴⁸.

Характерно, що українські націоналісти шукали контактів у різних колах британського політикуму незалежно від їхньої ідеології. Сам Є. Ляхович вважав, що пошук зв'язків із спорідненим до ОУН політичним рухом Великої Британії буде досить продуктивним. Відтак, 20 лютого 1934 р. Є. Ляхович відвідав штаб Британського союзу фашистів, говорив із начальником відділу пропаганди та його заступником, які, за його словами, окрім того, що Україна має особливе геополітичне розташування між Європою та Азією і завзято бореться проти більшовиків, мало знали про нашу державу⁴⁹. Наслідком зустрічі стала поява у березні 1934 р. двох статей про українську проблему на сторінках друкованого органу британських крайніх правих. Прикметно, що у першій публікації згадано побіжно про різні еміграційні українські угруповання, в тому числі ОУН, їхню ідеологію і діяльність. Прочитавши її, Є. Ляхович надіслав лист на адресу директора видавничого концерну містера Гілмора, який був автором вказаної статті, долучивши записку з характеристикою українського визвольного руху, на підставі якої він написав другу статтю⁵⁰.

Із наявних документів можна зробити висновок, що сам Є. Ляхович не мав чіткого уявлення про свою місію в Лондоні, зокрема про завдання, які на нього покладені і про те, яку інформацію про діяльність ОУН можна розголошувати у приватних розмовах з британським політиками і журналістами. Однак він вважав, що найважливіша проблема полягає у тому, що у багатьох британців сформувався стереотип стосовно пронимецької орієнтації ОУН, підтвердженням чого був і згадуваний меморандум С. Лестрейндж Мелоуна. Не маючи чітких вказівок від Проводу стосовно цього питання, “Окей” наголошував у розмовах з британцями, що після підписання польсько-німецького пакту про ненапад у січні 1934 р. українці втратили будь-які надії на підтримку з боку Німеччини⁵¹. Однак голова ПУН засудив таку категоричність, стверджуючи, що не вірить у тривкість цього пакту, позаяк Німеччина ніколи не зречеться своїх територій, які за Версальським миром відійшли до Речі Посполитої. У листі до Є. Ляховича від 24 квітня 1934 р. Є. Коновалець писав, що дії Німеччини можна пояснити прагматичним усвідомленням неможливості актуалізувати територіальні претензії до Польщі, що абсолютно не означало цілковитого їх зречення. Тому Третій Райх в очах Є. Коновальця залишався чинником, “... який можна використати проти канібалів (поляків – М. Г.), але теж як чинник, який скорше чи пізніше можна буде використати також проти червоних”⁵².

⁴⁷ Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 917–918.

⁴⁸ Сирота Р. Британські ліберали, Роберт Вільям Сігон-Вотсон і “Нещаслива нація”... – С. 343–345.

⁴⁹ Онацький Є. У вічному місті – IV. Записки українського журналіста. – Т. 4. – С. 105.

⁵⁰ Там само. – С. 113.

⁵¹ Там само. – С. 141.

⁵² ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 162.

Розмірковуючи над співвідношенням сил на міжнародній шахівниці, голова ПУН підкреслював, що британці не зможуть самостійно вирішити усі “справи на Сході”, позаяк це пересікається з інтересами Німеччини⁵³. Також він зазначав: “Я глибоко переконаний, що між Вашими (англійцями – М. Г.) і Карпатовими сусідами (німцями – М. Г.) скорше, чи пізніше, прийде до вирівнювання різниць поглядів відносно того, як мають бути управильнені відносини на сході Європи”⁵⁴. Це твердження Є. Коновальця було радше побажанням, а не результатом реальної оцінки геополітичної ситуації, яка була мінливою. Відтак Є. Коновалець писав у листі Є. Ляховичу від 24 квітня 1934 р., що питання вибору між Німеччиною і Великою Британією не є актуальним, бо для українців важливими є обидві країни, однак підкреслював: “Ми не можемо вести політики щоб за ціну наразі навіть дуже проблематичної ще надії на поміч від Ваших друзів (англійців – М. Г.) перекреслювати все те, що ми досі зробили на території Карпат (в Німеччині – М. Г.)”⁵⁵. В інструкціях “Окею” від березня 1934 р. Є. Коновалець підкреслював, що на території Італії і Німеччини політика ОУН має бути “активною” на відміну від суто пропагандивної у Великій Британії, позаяк перші будуть мати вирішальне значення у розв’язанні української проблеми, тоді як Велика Британія має “не противитись, а бути помічною”⁵⁶.

Критикував діяльність Є. Ляховича щодо формування британської думки про ставлення ОУН до Німеччини і член ПУН Іван Габрусевич (“Ірген”). У спеціальному листі на цю тему до Є. Коновальця від 12 квітня 1934 р. він зазначав, що представник ОУН у Лондоні не до кінця усвідомлює визвольну концепцію Організації, з якої випливає, що “природними союзниками” українців є німці та японці, а “другорядними” англійці та італійці. Тому категоричне відхрещування від “германофільства” є лукавством, бо кожен, хто усвідомлює тогочасне географічне і соціально-політичне становище українських земель, розуміє, що без участі Німеччини їхній статус змінити важко. Автор листа писав, що замість такого “відпекування” від контактів ОУН із Третім Райхом слід пояснити, що українські націоналісти усвідомлюють всі ризики, пов’язані з цим, позаяк ознайомлені з працями нацистських ідеологів, де Схід розглядають як колонію, а також відстежують русофільські настрої частини німецького політикуму. Зважаючи на все це, І. Габрусевич радив “Окею”: “Вказати саме на самостійність української державності та видвинути постулат природного суперництва за її самостійність між усіма справді заінтересованими чужинцями, які б порахунки вони між собою не мали”⁵⁷.

Про пріоритетність для ОУН зв’язків із державами ревізіоністського блоку свідчить деякою мірою і той факт, що одночасно з виконанням обов’язків секретаря ОУН у Великій Британії, Є. Ляхович у 1933–1935 рр. вів переговори з японським дипломатом Набуто Іто, покидаючи періодично Лондон для зустрічей з ним у Женеві, Парижі та Варшаві⁵⁸. Очевидно таке відлучення не йшло на користь його діяльності

⁵³ ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 162.

⁵⁴ *Онацький Є.* У вічному місті... – С. 111.

⁵⁵ Там само. – С. 145.

⁵⁶ Там само. – С. 109.

⁵⁷ ЦДАВОВ України. – Ф. 3833. – Оп. 3. – Спр. 1. – Арк. 54.

⁵⁸ *Посівнич М.* Українська національна колонія в Манджурії у 1920–1945 рр. / М. Посівнич [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Nznuoa/ist/2010_15/3.pdf

на британському терені, що усвідомлювали і діячі ОУН. Так, в листі до Є. Коновальця від 17 травня 1934 р. Д. Андрієвський наголошує, що з огляду на виїзд “Окея” з Лондона “не треба занедбувати зв’язків, які він набув і полишати вражіння, що ми їх легковажимо”, пропонуючи на деякий час побути його заступником⁵⁹.

Спілкуючись із англійськими політиками, Є. Ляхович прийшов до переконання, що допоки українці в очах британців мають тавро германофілів, реальної допомоги від них чекати не варто. Цю ідею він розвинув у своїй статті, опублікованій в часописі “Свобода” (США). Він писав, що Велика Британія зацікавлена у створенні тільки такої Української держави, з якою б мала сталі приязні відносини. Однак, враховуючи претензії Німеччини на вплив на українській території, побоюється, що та використовує їх як шлях “з Берліна до Багдаду”. Це прямо суперечить інтересам Великої Британії в Азії, для якої радянська Росія в цьому регіоні є меншим конкурентом, ніж Німеччина. Тому, резюмував автор, поки Велика Британія не впевниться в тому, що майбутня Українська держава буде вільною від німецьких впливів, доти вона підтримуватиме повоєнний статус кво у Східній Європі⁶⁰. Цю думку Є. Ляхович доповнив у своїй статті, вміщеній в офіційній ОУН “Розбудова Нації”, наголошуючи, що у випадку “недружньої” політики молодій Українській державі стосовно Великої Британії остання радше погодиться на існування Радянського Союзу, нехай послабленого, але такого, що й надалі включатиме українські землі⁶¹.

Думки Є. Ляховича поділяв і сам Є. Коновалець, усвідомлюючи, що Велика Британія боїться німецького імперіалізму, тому ладна співпрацювати з Третім Райхом в разі зменшення його апетитів у Центральній і Східній Європі. Про це голова ПУН писав у листі “Окею” 2 травня 1935 р., аргументуючи свою позицію хиткою політикою офіційного Лондона щодо тогочасної Німеччини, що з одного боку толерує її форсоване озброєння, а з іншого – бере участь у так званому Фронті Стреси* з метою осуду цієї мілітаризації⁶². З огляду на це Є. Коновалець вирішив дещо заспокоїти збурену думку британської громадськості щодо загрози німецького наступу “на Схід” і можливої гегемонії німців на українських теренах. Для цього 4 червня 1935 р. він написав Є. Ляховичу спеціальний відкритий лист, призначений для оголошення британським громадським і політичним діячам, з якими той спілкувався. У ньому зазначалось, що ОУН вітає те, що українське питання зацікавило британське суспільство, а також керується принципом, що її “змагання до здобуття повної самостійності не стоять в жодній суперечності до політичних, економічних та стратегічних інтересів Великобританії”. Також зазначено, що українське громадянство зацікавлене англійською культурою, шанує її толерантну зовнішню політику і висловлює щире вдячність за знаки симпатії

⁵⁹ Документи і матеріали з історії Організації Українських Націоналістів... – С. 428.

⁶⁰ Ляхович Є. Наша загранична політика / Є. Ляхович // Свобода (Джерси Ситі, США). – 1934. – Ч. 110. – 11 травня.

⁶¹ Е. Л. [Ляхович] Бритійська імперія / Е. Л. // Розбудова Нації. – 1934. – Ч. 7–8. – Липень–серпень. – С. 206.

* Йдеться про конференцію, що відбулась у 11–14 квітня 1935 р. в м. Стреза (Італія) за участю представників Великої Британії, Франції, Італії, де було засуджено введення загальної військової повинності у Німеччині у березні цього ж року.

⁶² Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 924.

до українців⁶³. Переклавши цей лист на англійську мову, Є. Ляхович відніс його у Північний департамент зовнішньополітичного відомства Великої Британії, а копію листа передав секретареві створеного у лютому 1935 р. Англо-українського комітету⁶⁴, до складу котрого входили політики, громадські діячі і журналісти Великобританії, а почесним секретарем став С. Лестрейндж Мелоун.

На цей час припадає розквіт діяльності цієї інституції, яка безумовно викликала зацікавлення ОУН. Комітет оприлюднив заяву, в якій наголошував, що буде пильно стежити за розвитком ситуації, яка стосується українців, справедливість щодо яких досі не встановлено, а подальше ігнорування цього складного питання може зрештою вплинути на долю всієї Європи⁶⁵. Комітет готував до друку видання, організовував зустрічі, виступав із заявами у пресі, аналізував статті про Україну, опубліковані в британських часописах, проводив переговори із зацікавленими офіційними та неофіційними чинниками⁶⁶.

29 травня 1935 р. на установчих зборах Комітету в британському парламенті виступив відомий журналіст-міжнародник Ланселот Лоутон з доповіддю на тему: “Українське питання та його важливість для Великої Британії”. Вона складалась із змістовного історичного екскурсу до витоків формування української нації, розгляду основних етапів її боротьби за самовизначення та власну державність, глибокого аналізу тогочасного стану українців в складі різних європейських держав і СРСР та політичних комбінацій щодо українського питання. У висновках доповідач наголосив на тому, що незалежність України так само важлива для Великої Британії, як і для спокою в усьому світі⁶⁷. Невдовзі доповідь Л. Лоутона була опублікована окремою брошурою. Частково видавничі витрати керівники Комітету мали намір покрити за рахунок продажу 300 примірників Є. Ляховичу для реалізації в США⁶⁸. Завдяки знайомству з провідними членами Комітету, представник ОУН у Лондоні налагодив контакти із Л. Лоутоном. В одній із розмов з Є. Ляховичем той похвалив його за брошуру англійською мовою “The Ukrainian Question”, яка переконала, “що тут маємо до діла з представником революційної групи, багатой ідейністю, але бідної матеріальними засобами”⁶⁹.

Якщо окремі британські політики і громадські діячі прагнули до співпраці з ОУН, зокрема, з метою отримання додаткової інформації про українську проблему задля її пропаганди в рамках діяльності Англо-українського комітету, то іншим було ставлення урядових кіл Великої Британії. Про це свідчить, зокрема, той факт, що коли 13 червня 1935 р. Є. Ляхович відвідав Форин Оффіс, де мав розмову з працівником Північного департаменту Джорджем Пітером Лябушером, той, прочитавши лист Є. Коновальця, зробив замітку: “В ньому нема нічого, що вимагало б якогось коментаря”⁷⁰. Таке

⁶³ Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 916–917.

⁶⁴ Там само. – С. 915.

⁶⁵ Кот С. Великобританія у дипломатичних планах полковника Євгена Коновальця / С. Кот // Український визвольний рух. – Львів, 2011. – 36. 16. – С. 215.

⁶⁶ Сирота Р. Британські ліберали, Роберт Вільям Сітон-Вотсон і “Нещаслива нація”... – С. 327.

⁶⁷ Кот С. Передмова / С. Кот // Ланселот Лоутон. “Українське питання” / [авт.-упор. С. Кот; пер. В. Триліс]. – Київ; Лондон: “Спадщина” ЛТД, 2006. – С. 8.

⁶⁸ Сирота Р. Британські ліберали, Роберт Вільям Сітон-Вотсон і “Нещаслива нація”... – С. 327.

⁶⁹ Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 914.

⁷⁰ Зеленко К. Великобританія і Україна... – С. 900.

прохолодне ставлення урядових чинників Великої Британії можна пояснити їхнім небажанням контактувати з ОУН, з огляду на її пронимецьке реноме, також вони не хотіли відкрито симпатизувати українським політичним силам, яких, м'яко кажучи, не толерують політичні партнери офіційного Лондона – Польща і СРСР, співпраця з якими ставала дедалі привабливішою, зважаючи на події в Німеччині.

6 березня 1936 р. посол Польщі у Великій Британії Едвард Рачинський надіслав міністру закордонних справ Ентоні Ідену меморіал з вимогою депортувати Є. Ляховича, який “використовує британську територію для антипольських змов”, долучаючи при цьому інформацію про терористичну діяльність ОУН у Польщі, судову справу над її членами через вбивство міністра внутрішніх справ Польщі Броніслава Перацького, про діяльність ОУН у США і Канаді. 25 листопада 1936 р. звіт про ОУН до Форин Оффіс надіслала і британська розвідка, характеризуючи її як розвідницьку організацію, що співпрацює з німецькою військовою розвідкою. Однак із відомого сьогодні документів випливає, що Міністерство закордонних справ не вживало жодних заходів у цій справі⁷¹.

Тим часом у 1936 р. Є. Ляхович покинув Англію і повернувся у США. П. Мірчук зазначає, що однією з причин цього став зрив поїздки Є. Коновальця до Лондона і закінчення дії паспорта “Окея”⁷². Сам Є. Ляхович у спогадах пише, що за кілька тижнів до наміченого приїзду голови ОУН до Лондона той несподівано касував його, оскільки багато членів Проводу не бажали такого радикального повороту у зовнішній політиці ОУН, бо для них “дух Англії був чужий, непривітливий... Англія видавалась занадто віддаленою від рідних земель, і це, на їх думку, обтяжило б зв'язки з українським підпіллям”⁷³.

ОУН намагалася проводити багатовекторну зовнішню політику і шукати підтримки в державах різного ідеологічного спрямування, а в другій половині 1930-х років питання вибору союзників ставало все гострішим, адже співпраця з одними могла нашкодити контактам з іншими. Зовнішньополітичну дилему українського визвольного руху вирішено на користь Німеччини та її сателітів (вісь Берлін–Рим–Токіо), які здавались тоді надійнішими союзниками, адже демонстрували більше зацікавлення українським питанням, аніж британці. Перебування Є. Ляховича у Лондоні стало недоцільним.

Після того, як “Окей” покинув Лондон, на його місце призначено канадця українського походження Степана Давидовича (“Стіва”), який прибув у столицю Великої Британії тільки у 1938 р., пройшовши перед тим відповідну підготовку. Там він виконував функції пресово-інформаційного представника ОУН і співпрацював з Українським інформаційним бюро. На жаль, досі не з'ясовано, чи підтримував він налагоджені Є. Ляховичем зв'язки з британськими офіційними та неофіційними колами.

Остання спроба ОУН зацікавити британські урядові чинники українською проблемою пов'язана із загостренням Мюнхенської кризи у серпні–вересні 1938 р. Тоді член ОУН, керівник Українського пресового бюро в Берліні Володимир Стахів зустрівся у Берліні з першим секретарем британського посольства у Німеччині

⁷¹ Зеленко К. Великобританія і Україна... – С. 102.

⁷² Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1930 роки... – С. 404.

⁷³ Ляхович Є. Діяльність ОУН в Лондоні в 1933–1935 роках... – С. 921.

Кіркпатріком, який переконував, що Велика Британія зацікавлена у вирішенні проблеми Чехословаччини згідно з національним принципом, що призведе до проголошення автономії Закарпаття. Окрім того, запевнив, що ця територія не стане об'єктом угорського ревізйонізму. В цей же період В. Стахів провів ряд зустрічей з британським аташе полковником Меком Фарленом, який мав подібні погляди⁷⁴. Однак Велика Британія не змогла зупинити військової агресії Німеччини і Угорщини стосовно колишньої Чехословаччини.

Отже, Великій Британії у зовнішньополітичній концепції українських націоналістів у міжвоєнний період було відведено важливе місце. Активний моніторинг закордонної політики цієї країни з боку ОУН після закінчення Першої світової війни дозволяв припускати, що незалежна Українська держава цілком відповідатиме інтересам офіційного Лондона, позаяк стримуватиме комуністичну загрозу і послаблюватиме Радянський Союз, що був основним конкурентом Великої Британії за впливи в Азії. З огляду на це керівництво ОУН докладало значних зусиль для формування прихильності британської суспільності, а відтак і урядових кіл Великої Британії до української визвольної справи. В цьому контексті можна умовно виділити два головні напрями діяльності ОУН. Перший передбачав поширення відомостей про становище українців у різних державах шляхом публікацій у тогочасній британській пресі, організації звернень, меморандумів, петицій до владних кіл Великої Британії, співпраці з громадськими організаціями, зокрема, з Англо-українським комітетом. Другий зводився до налагодження особистих контактів з урядовими та неурядовими чинниками Великої Британії. Розквіт цієї діяльності припадає на час перебування в Лондоні спеціального представника ОУН Євгена Ляховича у 1933–1936 рр.

Однак бракувало кваліфікованих кадрів, які б зосередилися на діяльності в Лондоні, надзвичайно важко було налагодити співпрацю з іншими закордонними українськими центрами. Складною була міжнародна ситуація того часу. Велика Британія дбала передусім про власні геополітичні інтереси. Радянський Союз видавався британцям меншим злом у порівнянні з нацистською Німеччиною, особливо в час Мюнхенської кризи та перед воєнною загрозою. Становище ж українців у Польщі, на думку британських політиків, треба було вирішувати шляхом національно-територіальної автономії, що знову ж таки мало внутрішньо зміцнити Річ Посполиту як форпост колективної безпеки у Європі. Все це суперечило визвольній концепції ОУН. Як наслідок, не знайшовши бажаного розуміння і підтримки в суспільно-політичних колах Великої Британії, які до того ж вважали ОУН пронімецькою структурою, вона фактично згорнула свою діяльність тут у другій половині 1930-х років, зосередившись на співпраці з державами ревізйоністського табору. Відтак намір ОУН співпрацювати з Німеччиною напередодні Другої світової війни продиктований не стільки симпатією до ідеологічно спорідненої політичної сили, що перебувала там при владі, скільки крахом надій на підтримку українців демократичним Заходом, зокрема Великою Британією.

⁷⁴ Стахів В. Про українську зовнішню політику, ОУН, Карпатську Україну та політичні вбивства Кремля... – С. 191.

Marta Havryshko. Position of the Great Britain in the political plans of the Organization of Ukrainian Nationalists in the 1930 years

Article analyzes the conception of Ukrainian nationalists about possible participation of Great Britain in solution of the Ukrainian problem, and also explains forms and methods of activity of OUN on the territory of it's country in the 1930 years.

Key words: Organization of Ukrainian Nationalists, Y. Konovalets, Y. Liahovych, Ukrainian question, Great Britain.

Марта Гавришко. Место Великобритании в политических планах Организации украинских националистов в 1930-е годы

В статье проанализировано представление украинских националистов о возможном участии Великобритании в решении украинской проблемы, а также освещены формы и методы деятельности ОУН на территории этой страны в 1930-е годы.

Ключевые слова: Организация украинских националистов, Е. Коновалец, Е. Ляхович, украинский вопрос, Великобритания.